

Ловейко Т. В., викладач
Фахового коледжу «Універсум»
Київського університету
імені Бориса Грінченка

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ЕЛІТАРНОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Формування елітарної мовної особистості є одним з найважливіших завдань суспільства, адже вона є запорукою розвитку будь-якого соціуму. Дослідженню мовної особистості присвятили свої праці Ю. Караулов, Н. Дика, В. Карасик, Л. Мацько, С. Єрмоленко, Ф. Бацевич, О. Семенов, Л. Мамчур та ін.

Мовна особистість є складною системою. Її формування не може обмежуватися лише читанням. Але вплив літератури є визначальним саме для елітарної мовної особистості, оскільки остання характеризується не тільки вмільм використанням мовних засобів, а й наявністю прагматичної складової. Адже мовна особистість визначає поведінку людини. До того ж література формує концептосферу елітарної мовної особистості.

Привертає увагу рівнева модель Ю. Караулова [3, с. 43–56]. Учений виокремлює три рівні мовної особистості. Перший — вербально-семантичний, для якого характерна мовна і мовленнєва компетентність. Другий рівень — когнітивний. Він характеризується особливостями сприйняття навколишньої дійсності, моделюванням мовної картини світу. Третій рівень — прагматичний, який визначає мотиви розвитку особистості.

Ієрархічність вище зазначених рівнів прозора, особливо через призму використання здобутків світової літератури як засобу формування мовної особистості. Для того, щоб читати, необхідно володіти мовою на першому рівні. Для того, щоб розуміти, необхідний другий рівень, а для того, щоб

використовувати отримані знання на практиці, потрібен третій рівень за класифікацією Ю. Караулова.

Мовна особистість формується на основі лінгвістично оформлених культурних зв'язків [2, с. 34]. А світова література є найбільшою скарбницею цих зв'язків. Таким чином метою вивчення літератури є не тільки опрацювання певної сукупності художніх текстів, а й підвищення інтелектуального та морального рівня реципієнтів. Для цього необхідно виробити у них навички правильного читання. Недостатньо просто перебрати очима текст або ж зробити ідейно-тематичний аналіз. Правильне читання — це скоріше літературна герменевтика, а не відпочинок.

Часто для читання обирають тільки те, що до вподоби, абсолютно ігноруючи літературний процес від шумерів до постмодерністів. Але проблема в тому, що постмодернізм багатосаровий: кожен сприймає його на своєму інтелектуальному рівні. Без досвіду читання авторів різних епох, національностей, стилів, жанрів реципієнт так і не зрозуміє цінність того, що пропонують талановиті письменники кінця ХХ — початку ХХІ століття. Таким чином користь для формування елітарної мовної особистості буде мінімальна, адже складовою вищого її рівня є оперування концептами, розуміння яких з'являється тільки від знання всього літературного процесу. Твір стає схожим на головоломку, ключем до якої є інша література, розкидана по всьому історичному шляху розвитку людства.

Для формування елітарної мовної особистості за допомогою художньої літератури цікавим є архетипний аналіз. Бувши частиною глибинної психології, і в літературі він може показати ті глибини, які є особливо важливими для будь-якої особистості. Один із прийомів — спочатку визначити головні архетипи у творчому доробку автора, а вже потім почитати біографію. Це покаже наскільки творчість, особливо писемна, залежить від внутрішніх переживань автора. У цьому ж напрямі ефективний аналіз художніх деталей, вміння знаходити їх у творах. Це ті речі, які показують нам приховану тканину тексту, щось недоступне для звичайного читача, проте здатне зацікавити елітарну мовну особистість.

Ще одним засобом впливу на формування мовної особистості є аналіз творчого доробку літературних вчителів автора. Біографи, та й самі письменники, часто згадують, які літературні твори мали особливий вплив. Ефективним для розуміння тексту та розвитку мовної особистості є знаходження цих впливів, визначення, у чому вони проявляються: схожість персонажів, сюжетних колізій чи, можливо, стилістика, використання «улюблених» лексем.

Формуванню прагматичного рівня елітарної мовної особистості сприяє знаходження реципієнтами паралелей між своїм життям і літературним твором. Автор завжди описує сучасну йому дійсність. Але по-справжньому талановитих письменників вирізняє можливість бути актуальним завжди.

Ще одним засобом впливу літератури на формування елітарної мовної особистості є аналіз твору не тільки у сучасній модальності, а й у аспекті того соціально-історичного процесу, в якому перебував сам автор. Це розвиває мислення, емпатію і стилістику мови, адже спричинене проєктуванням аналізу твору на інший час.

Отже, формування елітарної мовної особистості залежить від багатьох факторів. Одним з них є читання найкращих зразків світової літератури. Це допомагає збільшити словниковий запас мовця, збагатити його екзотизмами, архаїзмами, історизмами. Сприймання великої кількості ідіостилів допомагає увиразнити стилістику власного мовлення, адже стиль — це в першу чергу лавірування і баланс мовних засобів. Змістовий аспект літератури сприяє прагматичному розвитку елітарної мовної особистості, адже реципієнт отримує знання про мовне оформлення різних варіантів людської поведінки у різноманітних ситуаціях. У цьому проявляється сугестивна функція писемного мистецтва.

Дослідження впливу літератури на формування елітарної мовної особистості перспективне у багатьох аспектах, адже воно сприяє формуванню того інтелектуально-морального рівня суспільства, до якого прагне будь-який соціум.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дика Н. М. Мовна особистість: міждисциплінарний аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. № 27. 2017. С. 4–7.
2. Дика Н. М. Реалізація концепту мовної особистості у сучасній лінгводидактиці. *Педагогічний процес: теорія та практика*, 2016. № 2. С. 32–36.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. 6-е изд. М.: Изд-во ЛКИ, 2007. 264 с.
4. Махінов В. М. Становлення мовної особистості в історії розвитку європейського соціокультурного освітнього простору: монографія. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 427 с.
5. Микитенко В. О. Розвиток теорії мовної особистості: хронологічний аспект. *«Формування мовної особистості інформаційної доби»: Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*: м. Київ, 30 травня 2017р. URL: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/fmoid/paper/viewFile/181/176> (Дата звернення 24 травня 2020 року).